

з зразками наявних ДНК-профілів, що значно скорочує часові та ресурсні затрати, спрямовані на ідентифікацію загиблих осіб, розвантажує експертні установи та забезпечує ефективність розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Види судових експертиз, які проводяться у лабораторії біологічних досліджень, та питання, які вони вирішують: Інформаційний лист. Київський НДЕКЦ МВС України. 2017. Київ. URL: https://ndekc.kiev.ua/wp-content/uploads/2017/02/%D0%86%D0%BD%D1%84.%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%94%D0%9D%D0%9A-2017.pdf.

2. Comparative Analysis of ANDE 6C Rapid DNA Analysis System and Traditional Methods / M. Ragazzo et al. *Genes*. 2020. Vol. 11, no. 5. P. 582. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7288309/#B7-genes-11-00582>.

3. Поліції передали сучасні ДНК-лабораторії ANDE 6C. 14 березня 2023 року. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/politsiyi-peredaly-suchasni-dnk-laboratoriyi-ande-6c/>.

Суворова Анастасія Олексіївна,

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ЗАЛУЧЕННЯ ФІЗІОГНОМІСТА ЯК СПЕЦІАЛІСТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ З ВАДАМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх потерпілих з вадами психофізичного розвитку являє собою клопіткий, подекуди вкрай затяжний для слідчого процес, який потребує деталізації спланованих дій на всіх етапах його проведення. Такі кримінальні провадження суттєво відрізняються від звичних для слідчого кримінальних правопорушень, де потерпілою є повнолітня особа, стан якої фізично та психічно здоровий.

Натомість проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих з вадами психофізичного розвитку вимагає від слідчого високого професіоналізму, майстерності та правильного використання спеціальних знань, власне, на розсуд слідчого, факультативними учасниками слідчих (розшукових) дій можуть стати особи, які володіють спеціальними знаннями за напрямками спеціальностей, вміння та навички яких потребуються слідчому під час слідчих (розшукових) дій.

На думку вчених, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і

може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [4, с. 595].

З огляду практичної діяльності, не завжди у слідчого є компетентність у визначенні під час допиту дитини з порушенням мовленнєвого розвитку істинних почуттів дитини, змісту та характеру її душевних переживань або є необхідність у спростуванні чи підтвердженні тих або інших фактів.

У подібних випадках, з метою недопущення похибки та спрощення запланованого процесу слідчий має змогу залучитись допомогою особи, яка володіє спеціальними знаннями в галузі фізіогноміки, предметом вивчення якої є психодіагностика особистості за зовнішнім виглядом людини.

Йдеться про ті жести, міміку, рухи тіла, звукові явища, що супроводжують мову людини і служать відбиттям її стану, настрою, ставлення до чого-небудь.

Спеціаліст в галузі фізіогноміки – це людина, що має завершену вищу психологічну освіту або пройшла перепідготовку на базі вищої освіти за спеціальністю «Психологія». За напрямом підготовки «Психологія» можуть бути такі кваліфікації: «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Так зване поняття «фізіогноміка» (що з грец. означає природа, думка, пізнавальна здатність), складається із методів визначення типу особистості людини, її душевних якостей та стану здоров'я виходячи з аналізу зовнішніх рис обличчя і його виразу і є вивчення науки психології.

В психологічній літературі наука фізіогноміка включає зв'язки між рисами обличчя і особливостями характеру людини, визначає не стільки дійсний характер і можливу поведінку, а те, як людину в більшості випадків сприймає незнайома неупереджена людина, що побачила її вперше. [3, с. 98–101].

Фізіогноміст – це фахівець в галузі психології, який вивчає, оцінює, досліджує поведінку людини та її розумові процеси, володіє унікальним інструментом аналізу зовнішніх рис особи із дослідженням індивідуальних якостей людини, її внутрішнього стану, характеру, тощо.

Уявімо, неповнолітня потерпіла постраждала внаслідок систематичного фізичного насилля з боку працівників будинку-інтернату, де остання перебуває на постійному місці проживання. Законним представником залучено директора установи. В даному випадку, неповнолітній не без того складно підтверджувати факти насилля в присутності працівників установи, ще й в силу своїх патологічних відхилень остання може не відчувати власної захищеності, власне, присутність фізіогноміста допоможе слідчому з'ясувати які емоції переживає дитина, чи є ймовірність неправдивих свідчень, чи відчуває остання почуття страху, залякування, тощо.

Відповідно, у ряді випадків доцільною є участь спеціаліста в даній галузі, який здатний буде в прямому сенсі «прочитати» на обличчі та визначити за рухами тіла, жестами, мімікою емоційне забарвлення дитини та її психологічний стан, відчуття.

Крім того, у випадках коли дитина позбавлена слуху і здатності говорити (глухоніма), остання сприйматиме суть сказаного або ж незрозумілого через прояв рис обличчя співрозмовника. Найчастіше, в таких дітей яскраво виражені мімічні жести та фізіогноміка, яка дозволяє спеціалісту визначитись із правильними судженнями.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх вказаної категорії слідчому не варто обмежувати рухи, позу, жестикулювання дитини. Необхідно надати їй повне волевиявлення емоційних складових, створити сприятливу обстановку, налаштувати психоемоційний зв'язок між усіма учасниками. Недоцільно в ході процесу надавати неповнолітньому предмети, що відволікатимуть його увагу (малювання, книги, іграшки, тощо), оскільки це може призвести до надлишкового перевантаження нервової системи.

Фізіогноміст сприяє детальному вивченню характеристики неповнолітнього і така чітка поінформованість про тип нервової системи та її особливості нададуть слідчому якнайшвидше налагодити процес встановлення психоемоційного зв'язку, встановити важливі аспекти вчинення кримінального правопорушення шляхом відчуттів та емоцій неповнолітнього, які виражатимуться у процесі взаємодії з слідчим.

До прикладу, люди, що мають дугоподібні брови, є легко вразливими, сентиментальними, відкритими у спілкуванні, емоційними, рішучими, є вимогливими і прямолінійними співробітниками. Зовнішні кути очей, наприклад, характеризують ступінь самокритичності, поступливості. За формою і зовнішнім виглядом вух можна судити про стан здоров'я людини. Ніс людини характеризує такі риси характеру, як воля та активність [2, с. 117].

Певну інформацію може надати навіть колір очей. Люди з темними очима володіють більшою енергією, ініціативою і більше неспокійним характером, ніж зі світлими очима. Сірі очі, як правило, бувають у людей, які вмюють швидко реагувати на зміни обстановки і долати будь-які труднощі. Щільно стиснуті губи і зціплені зуби свідчать про рішучість, наполегливості, щільно закритий рот - про цілеспрямованість і твердості. Навпаки, розширення ротової щілини висловлює зниження психологічної активності. Особливе значення мають куточки рота, коли вони опущені до низу це є ознакою депресивного стану.

О. П. Ващук стверджує, що природно обумовлені ознаки мовлення: міміки обличчя і жестів тіла, які постійно супроводжують мовленнєве спілкування у своєрідній формі відтворюють істинну реакцію особи на оточуючу обстановку. Але, відповідно чинному законодавству України, такі емоційно-психологічні реакції особи, викликані зовнішніми і внутрішніми, суб'єктивними і об'єктивними

чинниками, не підлягають фіксуванню у процесуальному документі при проведенні слідчих (розшукових) дій [1, с. 140–141].

Однак, на нашу думку, під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх з вадами психофізичного розвитку використання знань такого спеціаліста, як фізіогноміст дозволить слідчому під розширеним кутом встановити ті деталі кримінального правопорушення, що в подальшому матимуть суттєве тактичне значення, оскільки дитина під час спілкування процесу проявлятиме неконтрольоване жестикулювання рухів тіла, які можуть свідчити про важливі аспекти її відношення до події, тощо.

Звичайно, на теперішній час, хтось розділяє наукові думки фізіогномістів, а хтось навпаки, має скептичне відношення, проте, ще декілька десятиліть тому ніхто не припускав думки, що психологи будуть невід'ємною частиною розслідування кримінальних правопорушень вчинених щодо дітей.

Звідси, впливає наступне: в умовах сьогодення вбачаємо відсутність науково обґрунтованої інформації з цієї тематики, яка ймовірно спричинена незацікавленістю у перевірці положень цієї науки керівників наукових відомств, проте не виключаємо широке використання спеціальних знань цієї галузі через роки наукових напрацювань.

На нашу думку, знання в галузі фізіогноміки слухно можуть допомагати працівникам правоохоронних органів, які здійснюють досудове розслідування щодо дітей маючих патологічні відхилення здоров'я, оскільки уміння, в прямому сенсі «читати» обличчя людини сприятиме з'ясуванню тих обставин, які дитина в переважній мірі не здатна засвідчити.

Крім того, фізіогноміка стверджує, що дослідивши ознаки зовнішніх критеріїв особи можна дізнатись про таємниці людських взаємовідносин, а такого роду інформація вкрай необхідна слідчому під час проведення необхідних заходів, спрямованих на повне, об'єктивне та неупереджене досудове розслідування.

Отже, залучення фізіогноміста як спеціаліста до кримінального провадження та використання його спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх з вадами психофізичного розвитку – напрям наукових пошуків, що набувають актуальності під час проведення слідчих (розшукових) дій за їх участю, які наразі потребують всебічного наукового дослідження, оскільки на сьогоднішній день існують усі передумови для успішного використання цих знань працівниками правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Ващук О. П. Тактика використання невербальної інформації при проведенні слідчих (розшукових) дій. Кримінальне право і процес. Правова Держава. Одеса. 2017. № 25. С. 140–148.

2. Савченко, В. А., Королишин, І. М. Щодо можливості використання фізіогноміки при розкритті та розслідуванні злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 115–118.

3. Хоминич О. Г. Історія фізіогноміки. *Актуальні питання історії та методології психології*. 2015. С. 98–101.

4. Черноус Ю. М., Даніч Є. О. Особливості залучення спеціальних знань до кримінального провадження. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*. Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С. 593–597.

Танчик Каміла Анатоліївна,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ МОЖЛИВОСТЕЙ МЕДІА

Медіа-простір сьогодні охоплює всі сфери суспільного життя. Щоденна інформація сприймається не просто як відомості або данні, які ми використовуємо в своєму житті, а стають невід'ємною частиною нашого життя. Інтернет-простір, соціальні мережі та чисельні медіа є фундаментальними носіями інформаційних відносин, не лише у побутовій сфері, а й можливим джерелом, яке свідчить про вчинення кримінальних правопорушень.

У цьому аспекті важливого значення набувають норми Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України). Так, відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України: слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування [1].

У вказаній нормі КПК України міститься поняття «будь-яке джерело, що може свідчити про вчинення кримінального правопорушення». Водночас, не зовсім зрозуміло, чи може повідомлення в медіа стати пусковим механізмом для початку досудового розслідування? Щодо цього питання варто звернутися до «Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення», затвердженого наказом Офісу Генерального прокурора № 298 від 30 червня 2020 року, де одним із додатків є